

ŽIVOTNÉ JUBILEUM AKADEMIKA VOJTECHA FILKORNA

Významné životné jubileá človeka sú vždy príležitosťou a podnetom na zamyslenie sa nad jeho doterajšou prácou a na jej hodnotenie. Vo vzťahu k osobe akademika SAV a ČSAV prof. PhDr. Vojtecha Filkorna, DrSc., je to zároveň príležitosť zvlášť milá a inšpirujúca. O to viac, že každý, kto pozná profesora Filkorna osobne a pozná jeho doterajšiu prácu, vie, že vôbec nevyčerpal svoje tvorivé schopnosti a že jeho tvorivé plány nie sú ani zďaleka uzavreté.

Profesor Filkorn (8. 4. 1922) je rodákom z horného Ponitria, z Pravenca. Študoval na Filozofickej fakulte v Bratislave, kde začal pracovať r. 1948 ako asistent pri Filozofickom seminári, neskôr ako docent a od r. 1962 ako prvý vysokoškolský profesor logiky na Slovensku. Od založenia Katedry logiky FFUK (1962) a Kabinetu metodológie vied FFUK (1966) je ich vedúcim. Roku 1960 obhájil doktorát vied na Karlovej univerzite v Prahe, r. 1962 sa stal členom korešpondentom ČSAV, r. 1963 členom korešpondentom SAV, r. 1968 akademikom SAV, r. 1977 akademikom ČSAV.

Profesor Filkorn je zakladateľom modernej logiky na Slovensku a jedným z významných predstaviteľov a iniciátorov marxistickej metodológie vied v Československu. Jeho vedeckovýskumná činnosť je bytostne spätá s jeho prácou vysokoškolského učiteľa. Svojím učiteľským pôsobením, ale aj celým svojím dielom vychoval prvú generáciu moderných slovenských logikov a metodológov. Je vynikajúcim vedeckým pracovníkom, autorom štyroch pôvodných monografií (*Predheglovská logika*, *Metóda vedy*, *Úvod do metodológie vied* a *Predialectical Logic*) a desiatok analyticko-syntetických štúdií, v ktorých nielen výrazne prejavil svoju obrovskú vedeckú erudovanosť a teoretickú prípravu, ale tiež významne z marxisticko-leninských pozícií ovplyvnil a rozvinul výskum dejín logiky, metodológie vied a dejín vedeckého myslenia.

Celé Filkornovo vedecké dielo je výrazne poznačené úsilím o skúmanie predpokladov a možností sformovania dialektickej logiky, či presnejšie dialektickej metodológie vied ako súčasného, t. j. historicky najvyššieho stupňa vývinu spôsobov myslenia. Túto úlohu nechápal nikdy

ako dajaké „hovorenie o dialektickej logike“, čo bolo istý čas veľmi móдне, konjunkturálne, ale poväčšine jalové, ale ako vážnu vedeckovo-výskumnú úlohu dlhodobého charakteru. Preto už v prvých štúdiách (napríklad v práci *Logika a jej metódy*, 1947—1948) je jeho prístup k riešeniu vtedy živo diskutovaného vzťahu medzi formálnou a dialektickou logikou mimoriadne zodpovedný, zbavený všetkého balastu a povrchností, ktorými niekedy priamo hýrili práce na túto tému. Filkorn správne rozoznal, že v tomto probléme nejde a nemôže ísť o krátkodobú kampaň (za či proti formálnej, resp. dialektickej logike), ale že sa tu nastoluje závažný výskumný program, mimoriadne náročný a pracný, ktorý však má z hľadiska ďalšieho vývinu dialektickomaterialistickej filozofie, ako aj špeciálnych vied — prírodných i spoločenských — výsostne aktuálny význam, priam imperatívny charakter.

K realizácii tohto výskumného programu prikočil veľmi cielavedome vo svojej prvej knižnej práci *Predheglvská logika* (1953). Je to práca z dejín logiky, chápaných ako dejiny prístupov a spôsobov, t. j. metódy riešenia vedeckých problémov. Od iných prác, venovaných dejinám logiky, sa odlišuje tým, že sa neobmedzuje na deskripciu a retrospektívny rozbor logických postupov, s dôrazom na „technické“ aspekty logických foriem používaných vo vede, ale že bez toho, aby zanedbával aj tento aspekt historicko-logického bádania, kladie dôraz na podstatu, špecifický charakter a hlbšie myšlienkové (filozofické) osnovanie jednotlivých základných etáp vývinu logiky. Jeho rozbor jednotlivých typov analýz a s nimi spätých epoch vedeckého myslenia, vyjadreného povahou vedeckého zákona (klasifikačný, vzťahový, kauzálny, dialektický), predstavujú nielen určitý historicko-logicky zdôvodnený náčrt vývinu logiky, ale ďaleko presahujú tento rámec. Podávajú totiž zároveň určitú základnú schému vedeckého a filozofického myslenia, významný náčrt typov a vývinu racionality, a to v čase, keď takýto prístup k vývinu vedeckého myslenia v marxisticko-leninskej filozofii ešte vôbec nebol bežný. Práve tieto črty *Predheglvskej logiky* naznačujú to, čo celé ďalšie Filkornovo dielo potvrdzuje, totiž že jeho prístup k logike a metodológii vedy vždy bol a je — pri prísnom rešpektovaní špecifik týchto oblastí — výsostne filozofický. Nemôže byť predsa sporu o tom, že *Predheglvská logika* je aj jedným z najvýznamnejších a najvplyvnejších diel u nás z dejín európskej filozofie. Historickofilozofické momenty obsahujú aj ďalšie Filkornove práce, čo len potvrdzuje naše predchádzajúce tvrdenie.

Ak nás *Predheglvská logika* svojimi často priam sugestívnymi — ale vedecky celkom zdôvodnenými — rozborami starších spôsobov myslenia, najmä myslenia neskoršieho novoveku, priviedla priamo na prah dialektiky, ďalšie knižné a časopisecké publikácie jubilanta sa sústreďujú predovšetkým už na problematiku dialektickej metódy vedeckého myslenia, pravda, v jej tesných súvislostiach s predchádzajúcimi formami, ktoré síce v mnohom už dialektický spôsob myslenia anticipovali,

no samy osebe ešte nepredstavujú v pravom zmysle slova dialektický prístup (najmä rozličné formy vzťahovej, ale predovšetkým kauzálnej analýzy. Platí to tak o *Metóde vedy* (1956), ako aj o jej rozšírenej a prepracovanej verzii v *Úvode do metodológie vied* (1960). Filkorn tu podáva svoju koncepciu vedy a jej výstavby, charakteristiku hlavných spôsobov budovania vedeckých systémov, systematicky analyzuje funkcie rozličných metód a metodologických postupov v súčasnej vede a ich vzťah k základným požiadavkám dialektickej metódy. Problematiku metodológie vedy aj tu vykladá v širších filozofických súvislostiach, s osobitným dôrazom na svetonázorové aspekty vedeckého myslenia, jeho východísk a dôsledkov a tiež na spoločenskú funkciu vedy. O veľkom spoločenskom význame týchto kníh a súčasne o vplyve autorových myšlienok na našu vedu svedčí to, že absolútna väčšina mladej a strednej generácie slovenských vedeckých pracovníkov, či už z vedeckých ústavov alebo vysokých škôl, si osvojovala princípy metodológie vied a s nimi aj základné idey dialektikomaterialistického chápania vedy práve z týchto Filkornových prác.

Na výsledky týchto knižných prác nadväzuje celý rad Filkornových štúdií, ktoré v rozpätí takmer poldruhého desaťročia publikoval najmä na stránkach *Filozofie*. V týchto štúdiách ďalej prehľbuje svoje chápanie vedy a jej metódy, rozpracúva koncepciu metodológie ako exaktnej vedy a postupne prechádza ku kritickej analýze nemarxistických koncepcií vedy, predovšetkým pozitivistických a postpozitivistických a k ďalšiemu tvorivému rozvíjaniu dialektickej metodológie vied. Tieto jeho práce majú mimoriadny význam nielen pre metodologické zvládnutie nových javov v súčasnej vede, ale aj pre ďalší vývin marxisticko-lenínskej filozofie, pre fundovanejšie skúmanie vývoja vedeckého myslenia, jeho dejín i perspektív a viacerými svojimi dôsledkami zasahujú aj do praktických oblastí rozvoja a riadenia vedy u nás. Jeho vedecká práca získala uznanie u nás a široký ohlas v zahraničí, predovšetkým v socialistických krajinách. Sčasti k tomu prispel aj preklad do angličtiny prepracovanej verzie monografie *Predheglvská logika*, ktorá vyšla pod názvom *Predialectical Logic*. Ocenením jeho významnej vedeckej práce sú i čestné doktoráty Univerzity T. G. Ševčenka v Kyjeve a Jagielónskej univerzity v Krakove.

V životnom diele prof. Filkorna sa organicky spája jeho dlhoročná politická, pedagogická, vedecká, spoločenská a organizátorská činnosť. Zastával rozličné funkcie v stranických a spoločenských organizáciách, vedeckých a štátnych ustanovizniach. Bol členom výboru ZO KSS a CZV KSS UK, členom pléna Vysokoškolského výboru KSS na UK, členom ideologickej komisie ÚV KSS i ÚV KSČ. Bol a je lektorom ÚV KSS. V r. 1960—1962 bol prorektorom a v r. 1963—1966 rektorom Univerzity Komenského v Bratislave. V súčasnosti je podpredsedom SAV, predsedom Slovenskej komisie pre udeľovanie vedeckých hodností, členom vedeckých rád viacerých vysokých škôl a fakúlt, členom komisií pre

udeľovanie vedeckých hodností, redakčných rád niekoľkých vedeckých časopisov. Zvlášť treba oceniť jeho organizátorskú činnosť, najmä v oblasti spoločenských vied, prácu koordinátora vedeckovýskumných úloh a jeho prácu pri príprave a výchove mladej socialistickej generácie vedcov, najmä v spoločenských vedách. Osobitne radi vyzdvihujeme ten úsek práce akademika Filkorna, ktorý je spojený s jeho prácou v redakčnej rade časopisu *Filozofia*, s jeho starostlivosťou o profil a úroveň nášho časopisu. Jeho práca bola ocenená vysokými štátnymi vyznamenaniami „Za zásluhy o výstavbu“, „Radom Víťazného februára“.

Vážime si prácu prof. Filkorna, jeho bohaté skúsenosti a znalosti, jeho invenciu a tvorivosť, pracovitosť, húževnatosť, jeho citlivý vzťah k ľuďom, veľkorysosť a schopnosť vytvárať prostredie plné optimizmu, ktoré je také potrebné pre tvorivú prácu.

O prof. Filkornovi naďalej platí, že sa stále blíži k vrcholu svojich schopností. Pri príležitosti jeho životného jubilea sa pripájame k blahoželaniam jeho blízkych, priateľov a spolupracovníkov. Želáme mu veľa zdravia, spokojnosti a mnoho nových pracovných úspechov. Tešíme sa najmä na jeho ďalšie myšlienkové podnetné a hlboké práce venované metodológii vied a analýze povahy súčasnej vedy.

M. Zigo, J. Viceník